

DOI:10.18276/sip.2016.46/1-11

Michał Scheibe*

Uniwersytet Szczeciński

ZRÓŻNICOWANIE GOSPODARCZE KRAJÓW ASEAN – KONWERCENCJA CZY POLARYZACJA?

Streszczenie

Celem artykułu jest ocena poziomu zróżnicowania gospodarczego krajów ASEAN w okresie 2000–2014. Dla realizacji celu przeprowadzono studia literaturowe oraz wykorzystano metody analizy statystycznej w postaci miar dyspersji wybranych wskaźników makroekonomicznych. Z przeprowadzonych badań wynika, że mimo wysokiego tempa wzrostu w najslabiej rozwiniętych krajach Azji Południowo-Wschodniej i przyśpieszenia postępów integracji, zróżnicowanie gospodarcze krajów ASEAN w całym badanym okresie utrzymywało się na wysokim poziomie.

Słowa kluczowe: ASEAN, integracja, rozwój gospodarczy, konwergencja

Wprowadzenie

W ostatnich dwóch dekadach kraje Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej¹ (ASEAN) charakteryzowało bardzo wysokie tempo wzrostu i wyraź-

---

* E-mail: michał753@op.pl

¹ ASEAN zostało założone 8 sierpnia 1967 r. w Bangkoku, jego członkami są: Filipiny, Indonezja, Malezja, Singapur, Tajlandia (państwa założycielskie), Brunei (od 8 stycznia 1984 r.), Wietnam (od 28 lipca 1995 r.), Laos i Mjanma (od 23 lipca 1997 r.), Kambodża (od 30 kwietnia 1999 r.) (ASEAN, 2016).

ny postęp procesów integracyjnych (MGI, 2014). W 2003 roku jego członkowie podjęli decyzję o ustanowieniu Wspólnoty Gospodarczej, zakładającej utworzenie do 2020 roku wspólnego rynku ASEAN, ze swobodnym przepływem towarów, usług, kapitału i siły roboczej. Wspólnotę tę powołano formalnie do istnienia w 2015 roku, co stało się przyczynkiem do ożywienia dyskusji ekonomistów na temat problemów integracji zróżnicowanych pod względem poziomu rozwoju gospodarczego krajów (Menon, 2012; Chowdhary i in., 2011; Das, 2009; Islam, 2003). W krytycznych ocenach szans realizacji wspólnego rynku ASEAN wskazywano na ogromne dysproporcje rozwojowe jako najważniejszą przeszkodę integracji w regionie, a także identyfikowaną w literaturze przedmiotu możliwość ich pogłębienia w wyniku integracji (Dąbrowski, 2015; Pietrasik 2008; Karras, 1997). Autorzy pozytywnych opinii na temat pogłębienia współpracy w ASEAN odwoływali się najczęściej do teorii konwergencji oraz teoretycznych i empirycznych dowodów zmniejszania się rozbieżności rozwojowych w miarę postępu integracji (Das, 2009; Jayanthakumaran, Verma, 2008).

Celem artykułu jest ocena poziomu zróżnicowania gospodarczego krajów ASEAN w okresie 2000–2014. Wynikający z celu problem badawczy sprowadza się więc do próby odpowiedzi na pytanie: czy w badanym okresie zmienił się poziom dysproporcji gospodarczych między krajami ASEAN i jaki był kierunek tych zmian?

Na podstawie studiów literaturowych dokonano wyboru metod analizy oraz sposobu prezentacji jej wyników i ich interpretacji. Do określenia poziomu zróżnicowania badanych gospodarek zastosowano metody analizy statystycznej w postaci miary dyspersji wybranych wskaźników makroekonomicznych. Materiał statystyczny pobrano z bazy danych World Bank oraz UNCTAD. Badaniami objęto lata 2000–2014, czyli okres od ostatniego rozszerzenia ASEAN do roku, za który dostępne były w miarę pełne dane statystyczne.

1. Poziom i dynamika rozwoju

Do najbardziej charakterystycznych cech ASEAN zalicza się jego zróżnicowanie, uznawane za największe spośród wszystkich ugrupowań integracyjnych na świecie [Hill, Menon, 2010]. Różnorodność polityczna, społeczna, religijna, kulturowa i językowa znajduje po części odzwierciedlenie w ogromnym zróżnicowaniu gospodarczym krajów tego stowarzyszenia. Ze względu na poziom rozwoju gospo-

darczego, mierzony wskaźnikiem PKB *per capita*, wyróżnić można członków ugrupowania o wysokim poziomie (Singapur, Brunei i Maleszja), o średnim poziomie (Tajlandia, Indonezja, Filipiny i Wietnam od 2008 roku) oraz kraje o niskim poziomie rozwoju, zaliczane do najsłabiej rozwiniętych na świecie (Kambodża, Laos i Mjanma)². Wielkość PKB na jednego mieszkańca w wysoko rozwiniętych krajach stowarzyszenia była w badanym okresie nawet około sześćdziesięciokrotnie wyższa niż w krajach najsłabszych gospodarczo, a skala tej różnicy świadczy o „przepaści rozwojowej” (*development divide*) między członkami ASEAN (tab. 1).

Tabela 1. PKB *per capita* w krajach ASEAN w latach 2000–2014 (tys. \$)

Kraj	2000	2005	2007	2009	2012	2014
Brunei	18,1	25,9	32,1	27,2	41,1	35,4
Filipiny	1,0	1,2	1,7	1,8	2,6	2,8
Indonezja	0,8	1,3	1,9	2,3	3,6	3,4
Kambodża	0,3	0,5	0,6	0,7	0,9	1,1
Laos	0,3	0,5	0,7	0,9	1,4	1,7
Maleszja	4,2	5,6	7,2	7,3	10,4	10,8
Mjanma	0,2	0,2	0,4	0,6	1,2	1,3
Singapur	24,1	27,9	37,7	38,3	53,6	54,6
Tajlandia	2,0	2,9	4,0	4,2	5,9	6,0
Wietnam	0,4	0,6	0,8	1,1	1,7	2,0
ASEAN	1,2	1,7	2,3	2,6	3,9	3,9
Świat	5,4	7,2	8,6	8,8	10,4	10,7

Źródło: UNCTAD (2016).

Kraje ASEAN wykazywały też różne tempo wzrostu gospodarczego, ale wszystkie – z wyjątkiem Brunei – cechowała wysoka dynamika, przewyższająca średnią światową. Wybuch globalnego kryzysu gospodarczego w 2009 roku spowodował obniżenie tempa wzrostu PKB prawie we wszystkich gospodarkach. Najsilniej skutki kryzysu odczuwalne były jednak w krajach o wysokim i średnim poziomie rozwoju (Brunei, Maleszja, Tajlandia i Singapur), w których nastąpił spa-

² Ze względu na poziom rozwoju kraje ASEAN dzieli się też tradycyjnie na dwie grupy: ASEAN 6 (Singapur, Brunei, Maleszja, Tajlandia, Indonezja, Filipiny) i ASEAN 4 (Wietnam, Laos, Kambodża, Mjanma).

dek PKB. Wyjątkiem były dwa najsłabiej rozwinięte kraje (Mjanma i Laos), które odnotowały zwiększenie tempa wzrostu gospodarczego w 2009 roku. Średnia tempa wzrostu była najwyższa w krajach o najniższym poziomie rozwoju (Kambodża, Laos i Mjanma), co może wskazywać na występowanie zjawiska konwergencji w ASEAN (tab. 2).

Tabela 2. Wskaźniki dynamiki PKB krajów ASEAN w latach 2000–2014 (średniorocznie, %)

Kraj	2000	2005	2007	2009	2012	2014
Brunei	2,9	0,4	0,2	-1,8	0,9	-1,5
Filipiny	4,4	13,2	10,2	1,1	6,8	6,1
Indonezja	4,9	5,7	6,3	4,6	6,3	5,1
Kambodża	8,8	6,8	7,8	0,1	7,3	7,0
Laos	5,8	5,3	6,3	7,5	7,9	7,3
Malezja	8,9	13,6	12,0	-1,5	5,6	6,0
Mjanma	13,7	4,8	6,6	10,6	7,6	6,4
Singapur	9,0	7,4	9,0	-0,6	1,9	2,9
Tajlandia	4,5	4,2	5,4	-0,9	7,1	0,7
Wietnam	6,8	8,4	8,5	5,3	5,2	6,0
ASEAN	6,1	5,7	6,7	1,6	5,7	4,3
Świat	4,3	3,6	4,0	-2,0	2,2	2,5

Źródło: UNCTAD (2016).

2. Zasoby ludzkie i urbanizacja

Oceniając skalę i potencjał gospodarek (rynków) ASEAN na podstawie wielkości populacji poszczególnych krajów członkowskich, można stwierdzić, że także pod tym względem są one bardzo zróżnicowane. Pierwsze miejsce w badanym okresie zajmowała Indonezja, którą w 2014 roku zamieszkiwało 254,5 mln ludzi, czyli aż ponad 40% populacji ASEAN. Ostatnie miejsce przypadało Brunei z liczbą mieszkańców wynoszącą w 2014 roku około 400 tys., czyli zaledwie 0,06% ludności ASEAN (tab. 3).

Tabela 3. Wielkość populacji krajów ASEAN w latach 2000–2014 (mln)

Kraj	2000	2005	2007	2009	2012	2014
Brunei	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Filipiny	77,9	86,1	89	91,6	96,0	99,1
Indonezja	212,4	226,3	232,3	238,5	248,0	254,5
Kambodża	12,2	13,3	13,7	14,1	14,8	15,3
Laos	5,3	5,7	5,9	6,2	6,5	6,7
Malezja	23,4	25,8	26,7	27,7	29,0	29,9
Mjanma	47,7	50,0	50,7	51,4	52,5	53,4
Singapur	3,9	4,5	4,7	5,0	5,3	5,5
Tajlandia	62,7	65,9	66,4	66,5	67,2	67,7
Wietnam	80,3	84,2	85,8	87,4	90,3	92,4
ASEAN	526,1	562,2	575,6	588,8	610,0	624,9

Źródło: UNCTAD (2016).

Kraje Azji Południowo-Wschodniej charakteryzowały także duże dysproporcje w poziomie uprzemysłowienia i rozwoju społecznego, mierzonych współczynnikiem urbanizacji, do ASEAN należy bowiem zarówno państwo-miasto Singapur, w którym 100% ludności to ludność miejska, jak i Kambodża, w której zaledwie 19–21% całej populacji mieszkało w miastach. Najwyższe wskaźniki urbanizacji, znacznie przewyższające średnią światową, wykazywały w badanym okresie kraje ASEAN zaliczane do grupy wysoko rozwiniętych (Singapur, Brunei i Malezja). W krajach o średnim poziomie rozwoju (Tajlandia, Indonezja, Filipiny i Wietnam) współczynniki te kształtowały się natomiast poniżej średniej dla świata, w szczególności w przypadku Wietnamu (z nielicznymi wyjątkami w pojedynczych latach badanego okresu). Niskie wartości współczynnika urbanizacji w Kambodży, Laosie i Mjanma, około dwukrotnie mniejsze niż w krajach wysoko rozwiniętych ugrupowania, potwierdzają występowanie dużych dysproporcji rozwojowych w ASEAN (tab. 4).

Tabela 4. Wskaźniki urbanizacji w krajach ASEAN w latach 2000–2014 (%)

Kraj	2000	2005	2007	2009	2012	2014
Brunei	71	75	76	77	77	78
Filipiny	48	46	46	46	45	45
Indonezja	41	46	47	49	51	53
Kambodża	19	19	19	20	20	21
Laos	22	28	30	33	36	39
Malezja	62	67	69	70	73	75
Mjanma	27	29	30	31	33	34
Singapur	100	100	100	100	100	100
Tajlandia	31	37	40	43	46	49
Wietnam	25	28	29	30	32	33
ASEAN	38	41	43	44	46	47
Świat	47	49	50	51	52	53

Źródło: UNCTAD (2016).

3. Bezrobocie i inflacja

Dla dokonania oceny zróżnicowania gospodarek ASEAN przeanalizowano także kształtowanie się wybranych wskaźników odzwierciedlających stabilność ekonomiczną, a mianowicie stopy bezrobocia i wskaźnik inflacji.

Najwyższa stopa bezrobocia występowała w gospodarkach Filipin i Indonezji, a więc w krajach o największej liczbie ludności, najniższy poziom tego wskaźnika, poniżej 3%, odnotowywano natomiast w Kambodży, Laosie, Tajlandii i Wietnamie. W najwyżej rozwiniętych gospodarkach ASEAN, czyli w Singapurze, Brunei i Malezji stopa bezrobocia kształtowała się na nieco wyższym, ale stabilnym poziomie, w granicach od około 2% do 4%. Na podkreślenie zasługuje średnio relatywnie niski poziom bezrobocia we wszystkich krajach ASEAN oraz wyraźna tendencja spadkowa tego zjawiska w skali całego stowarzyszenia. Poziom zróżnicowania gospodarek ASEAN ze względu na omawiany wskaźnik można uznać za relatywnie niewielki (tab. 5).

Tabela 5. Stopa bezrobocia w krajach ASEAN w latach 2000–2014 (%)

Kraj	2000	2005	2007	2009	2012	2014
Brunei	4,1	3,4	3,3	3,5	3,8	3,8
Filipiny	11,2	7,7	7,4	7,5	7,0	7,1
Indonezja	6,1	11,2	9,1	7,9	6,1	6,2
Kambodża	2,5	1,3	0,6	0,1	0,2	0,4
Laos	1,9	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4
Malezja	3,0	3,5	3,2	3,7	3,0	2,0
Mjanma	3,5	3,4	3,3	3,5	3,3	3,3
Singapur	3,7	4,1	3,0	4,3	2,8	3,0
Tajlandia	2,4	1,3	1,2	1,5	0,7	0,9
Wietnam	2,3	2,1	2,3	2,6	1,8	2,3

Źródło: World Bank (2016).

Największą stabilność, mierzoną poziomem inflacji, wykazywały najwyżej rozwinięte gospodarki ASEAN (Brunei, Singapur i Malezja). Relatywnie niski i dość stabilny poziom inflacji występował także w Tajlandii i na Filipinach. Pozostałe kraje, w tym wszystkie z grupy najslabiej rozwiniętych, charakteryzowały znacznie większe wahania wskaźnika cen towarów i usług, który w niektórych latach badanego okresu osiągał poziom dwucyfrowy. Biorąc pod uwagę cały analizowany okres, można jednak stwierdzić, że zróżnicowanie krajów ASEAN ze względu na poziom inflacji było średnio stosunkowo małe, a inflacja w ASEAN, szczególnie po 2009 roku, niska (tab. 6).

Tabela 6. Wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych w krajach ASEAN w latach 2000–2014 (%)

Kraj	2000	2005	2007	2009	2012	2014
1	2	3	4	5	6	7
Brunei	1,2	1,3	1,0	1,0	0,5	-0,2
Filipiny	-0,2	6,6	2,9	4,2	3,2	4,2
Indonezja	3,7	10,5	6,4	4,4	4,3	4,4
Kambodża	-0,8	6,3	7,7	-0,7	2,9	3,9
Laos	24,9	7,2	4,5	0,0	4,3	4,1
Malezja	1,5	3,0	2,0	0,6	1,7	3,1

1	2	3	4	5	6	7
Mjanma	-0,1	9,4	35,0	1,5	1,5	4,4
Singapur	1,4	0,5	2,1	0,6	4,6	1,0
Tajlandia	1,6	4,5	2,2	-0,8	3,0	1,9
Wietnam	-1,7	8,3	8,3	7,0	9,1	4,1

Źródło: UNCTAD (2016).

Względna stabilność makroekonomiczna ASEAN w latach 2000–2014 zasługuje na szczególne podkreślenie w kontekście zachodzących w tym okresie w wielu krajach ugrupowania istotnych przemian instytucjonalnych, politycznych i społecznych, a także zmian zachodzących w gospodarce światowej.

4. Atrakcyjność inwestycyjna

Reformy gospodarcze, liberalizacja, stabilność i wysoka dynamika gospodarek ASEAN przyczyniły się do wzrostu atrakcyjności inwestycyjnej regionu, mierzonej napływem zagranicznego kapitału w formie inwestycji bezpośrednich. Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) był z kolei ważnym czynnikiem utrzymania wysokiego tempa wzrostu i rozwoju krajów ASEAN w latach 2000–2014. Wartość rocznego napływu BIZ do ASEAN wzrosła z 22,5 mld \$ w 2000 roku do 132,8 mld \$ w 2014 roku, czyli prawie siedemnastokrotnie. Napływ BIZ do poszczególnych krajów był bardzo zróżnicowany, z wyraźną dominacją Singapuru jako kraju lokalizacji inwestycji. Wysokie wartości rocznych strumieni BIZ charakteryzowały także Indonezję, Tajlandię i Malezję, czyli kraje o średnim i wysokim poziomie rozwoju. Zaskakującą niski poziom BIZ w Brunei był w znacznej mierze wynikiem wysokiej monokultury produkcji i eksportu (ropa naftowa i gaz) i związanym z tym relatywnie niskim tempem wzrostu gospodarczego, a także brakiem zasobów siły roboczej (Brunei była jej importerem netto) (OECD, 2014). Kraje z grupy najslabiej rozwiniętych (Kambodża, Mjanma i Laos) osiągały wprawdzie niskie wartości strumieni napływu BIZ, ale dynamika przyrostów była w nich najwyższa (tab.7).

Tabela 7. Napływ BIZ do krajów ASEAN w latach 2000–2014 (strumień roczny, mld \$)

Kraj	2000	2005	2007	2009	2012	2014
Brunei	0,5	0,3	0,3	0,4	0,9	0,6
Filipiny	2,2	1,9	2,9	2,0	2,0	6,2
Indonezja	-4,6	8,3	6,9	4,9	19,1	22,6
Kambodża	0,1	0,4	0,9	0,9	1,8	1,7
Laos	0,0	0,0	0,3	0,2	0,3	0,7
Malezja	3,8	4,1	8,6	1,5	9,2	10,8
Mjanma	0,1	0,1	0,0	0,0	0,5	0,9
Singapur	15,5	18,1	47,7	23,8	56,7	67,5
Tajlandia	3,4	8,1	11,4	4,9	9,2	12,6
Wietnam	1,3	2,0	7,0	7,6	8,4	9,2
ASEAN	22,5	43,3	86	46,2	108,1	132,8

Źródło: UNCTAD (2016).

W efekcie wartość skumulowana BIZ zlokalizowanych w ASEAN zwiększyła się w latach 2000–2014 aż ponad piętnastokrotnie, odpowiednio z 257,6 mld \$ do 1,7 bln \$. We wszystkich państwach nastąpił wzrost wartości BIZ, jednak jej poziom wykazywał ogromne zróżnicowanie w zależności od kraju. Najwięcej kapitału zagranicznego w formie BIZ zaabsorbował Singapur, na który w 2014 roku przypadało ponad 54% całego zasobu BIZ w ASEAN. Wysokie wartości miały również BIZ zlokalizowane w Tajlandii, Indonezji i Malezji. W słabo rozwiniętych krajach ASEAN (Laos, Kambodża, Mjanma) poziom BIZ był znacznie niższy, ale wykazywał wysokie tempo wzrostu (tab. 8).

Tabela 8. Wartość skumulowana BIZ w krajach ASEAN w latach 2000–2014 (mld \$)

Kraj	2000	2005	2007	2009	2012	2014
1	2	3	4	5	6	7
Brunei	3,9	2,1	2,8	3,5	5,7	6,2
Filipiny	13,8	15,0	20,5	22,9	36,5	57,1
Indonezja	25,1	41,2	79,9	108,8	211,6	253,1
Kambodża	1,6	2,5	3,0	4,8	9,4	13,0
Laos	0,6	0,7	1,2	1,6	2,5	3,6
Malezja	52,7	44,5	75,8	79,0	132,7	133,8

1	2	3	4	5	6	7
Mjanma	3,8	6,5	7,2	7,8	16,1	17,7
Singapur	110,6	237	420,9	507,9	821	912,4
Tajlandia	30,9	61,4	94,7	106,9	172,5	199,3
Wietnam	14,7	22,4	31,8	49,0	72,9	91,0
ASEAN	257,6	433,3	737,8	892,2	1480,9	1687,2

Źródło: UNCTAD (2016).

5. Eksport i bilans obrotów bieżących

Wielkość eksportu i saldo bilansu obrotów bieżących należą do najważniejszych wskaźników makroekonomicznych, opisujących tendencje rozwoju gospodarczego krajów. Jak wynika z danych zawartych w tabeli 9, wartość eksportu towarów poszczególnych krajów ASEAN była bardzo zróżnicowana. Największym eksporterem w ugrupowaniu był Singapur, wysokie wartości eksportu osiągały także Malezja, Tajlandia i Indonezja. W 2012 roku do grona największych eksporterów ASEAN dołączył Wietnam, z eksportem przewyższającym 100 mld \$. Na przeciwnym biegunie, z eksportem na poziomie zaledwie 0,3 mld \$ – 2,7 mld \$, znajdował się Laos. Bardzo mały eksport miały też Kambodża i Mjanma, ale dzięki jego wysokiej dynamice, na koniec badanego okresu oba kraje wyprzedziły pod tym względem Brunei (tab.9).

Tabela 9. Eksport krajów ASEAN w latach 2000–2014 (mld \$)

Kraj	2000	2005	2007	2009	2012	2014
1	2	3	4	5	6	7
Brunei	3,9	6,2	7,7	7,2	13,0	10,5
Filipiny	38,1	41,3	50,5	38,4	52,1	62,1
Indonezja	62,1	87,0	118,0	119,6	190,0	176,3
Kambodża	1,4	3,1	4,1	4,2	7,8	10,9
Laos	0,3	0,6	0,9	1,1	2,3	2,7
Malezja	98,2	141,6	176	157,2	227,5	233,9
Mjanma	1,6	3,8	6,3	6,7	8,9	11,0
Singapur	138	229,6	299,3	269,8	408,4	409,8

1	2	3	4	5	6	7
Tajlandia	68,8	110,9	153,9	152,4	229,1	227,5
Wietnam	14,5	32,4	48,6	57,1	114,5	150,5
ASEAN	426,9	656,5	865,3	813,7	1253,6	1295,2

Źródło: UNCTAD (2016).

Saldo obrotów bieżących (SOB) jest jedną z najważniejszych miar zewnętrznej równowagi makroekonomicznej. Z analizy kształtowania się tego wskaźnika w krajach ASEAN wynika, że w latach 2000–2014 krajami trwale nadwyżkowymi były Singapur, Malezja i Brunei. Tylko jeden kraj, mianowicie Kambodża, wykazywał chroniczny deficyt. Na koniec badanego okresu sześć krajów (Brunei, Filipiny, Malezja, Singapur, Tajlandia i Wietnam) miało dodatnie SOB, a w czterech (Indonezji, Kambodży, Laosie i Mjanma) bilans rozliczeń z zagranicą był ujemny (tab. 10).

Tabela 10. Saldo obrotów bieżących krajów ASEAN w latach 2000–2014 (mld \$)

Krajs	2000	2005	2007	2009	2012	2014
Brunei	3,0	4,0	4,8	4,0	5,7	3,6
Filipiny	-2,2	2,0	8,1	8,4	6,9	12,7
Indonezja	8,0	0,3	10,5	10,6	-24,4	-26,2
Kambodża	-0,1	-0,3	-0,4	-0,4	-1,0	-2,0
Laos	0,0	-0,2	0,1	-0,1	-0,4	-2,9
Malezja	8,5	20,0	29,8	31,8	18,6	15,1
Mjanma	-0,2	0,6	1,4	1,0	-1,3	-4,5
Singapur	10,2	27,9	46,7	32,4	49,8	58,8
Tajlandia	9,3	-7,6	15,7	21,9	-1,5	13,1
Wietnam	1,1	-0,6	-7,0	-6,6	9,1	10,1

Źródło: UNCTAD (2016).

6. Ocena poziomu zróżnicowania gospodarek ASEAN

Przeprowadzona w poprzednich punktach analiza kształtowania się podstawowych zmiennych makroekonomicznych wykazała zróżnicowanie gospodarcze kra-

jów ASEAN. W celu dokonania oceny skali tego zjawiska oraz jego zmian w okresie 2000–2014 wyznaczono wartości współczynników zmienności³ wybranych dziesięciu wskaźników makroekonomicznych w pierwszym i ostatnim roku badanego okresu, czyli dla 2000 i 2014 roku. Wobec wielu różnych interpretacji współczynnika zmienności (V), w niniejszym opracowaniu przyjęto następującą:

$V < 20\%$ – małe zróżnicowanie,

$20\% < V < 40\%$ – umiarkowane zróżnicowanie,

$40\% < V < 100\%$ – duże zróżnicowanie,

$V > 100\%$ – bardzo duże zróżnicowanie.

Z analizy kształtowania się współczynników zmienności badanych wskaźników wynika, że zarówno w 2000, jak i w 2014 roku kraje ASEAN wykazywały bardzo duże zróżnicowanie ($V > 100\%$) pod względem BIZ *per capita* (strumieni i zasobów), PKB *per capita*, SOB (w relacji do PKB) i populacji. Duży poziom zróżnicowania ($40\% < V < 100\%$) dotyczył bezrobocia, stopy eksportu i urbanizacji (tab.11).

Tabela 11. Współczynniki zmienności wybranych wskaźników makroekonomicznych w krajach ASEAN w 2000 i 2014 roku (%)

Wskaźniki	2000	2014
PKB dynamika	45,7	64,0
PKB <i>per capita</i>	167,6	153,2
Eksport/PKB	67,8	66,6
SOB./PKB	209,2	1010,7
BIZ strumień <i>per capita</i>	219,7	260,6
BIZ zasób <i>per capita</i>	209,7	268,9
Populacja	121,7	122,5
Urbanizacja	58,6	46,4
Bezrobocie	68,4	71,9
Inflacja	247,3	52,8

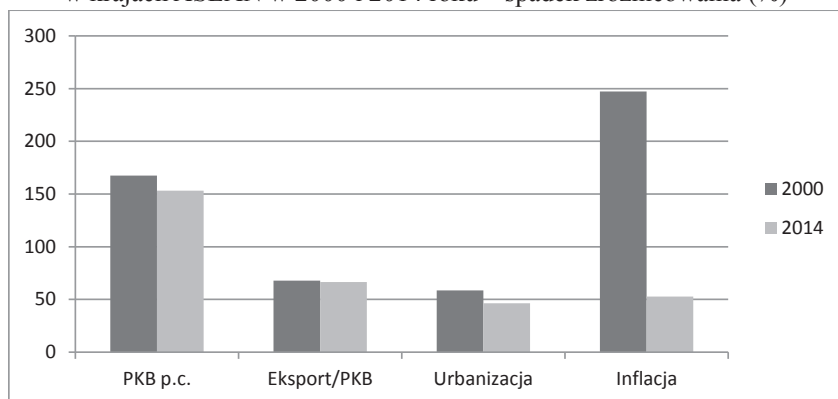
Źródło: opracowanie własne na podstawie (UNCTAD, 2016; The World Bank, 2016).

Na podstawie porównania współczynników zmienności w 2000 i 2014 roku można stwierdzić, że zmniejszyły się rozbieżności między krajami ASEAN w PKB

³ Współczynnik zmienności to iloraz odchylenia standardowego i średniej (wyrażony w procentach).

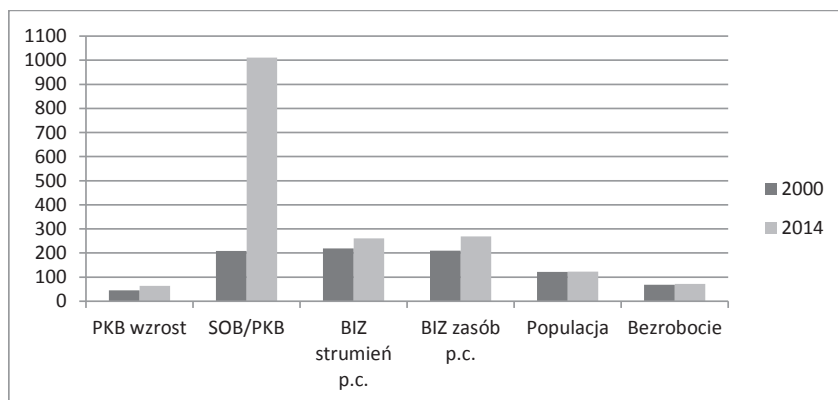
per capita, stopie eksportu, urbanizacji i inflacji (rys.1). Wzrosło natomiast zróżnicowanie dynamiki PKB, SOB, BIZ *per capita*, populacji i bezrobocia (rys.2).

Rysunek 1. Współczynniki zmienności wybranych wskaźników makroekonomicznych w krajach ASEAN w 2000 i 2014 roku – spadek zróżnicowania (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie (UNCTAD, 2016; The World Bank, 2016).

Rysunek 2. Współczynniki zmienności wybranych wskaźników makroekonomicznych w krajach ASEAN w 2000 i 2014 roku – wzrost zróżnicowania (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie (UNCTAD, 2016; World Bank, 2016).

Zmniejszeniu się dysproporcji w jednych obszarach towarzyszył więc wzrost rozbieżności w innych dziedzinach, a poziom zróżnicowania gospodarek krajów ASEAN był wysoki zarówno na początku, jak i na koniec badanego okresu.

Wnioski

Z przeprowadzonych badań wynika, że mimo wysokiego tempa wzrostu w naj-słabiej rozwiniętych krajach Azji Południowo-Wschodniej i przyspieszenia postępów integracji, zróżnicowanie gospodarcze krajów ASEAN utrzymywało się na wysokim poziomie w całym badanym okresie.

Ogólna, jednoznaczna ocena kierunku zmian poziomu zróżnicowania jest utrudniona, ponieważ spadkowi rozbieżności w części z badanych dziedzin gospodarek towarzyszył wzrost zróżnicowania w innych analizowanych obszarach. Przyjmując PKB *per capita* za podstawowy wskaźnik dla oceny zjawiska konwergencji, na podstawie przeprowadzonych analiz można jednak stwierdzić, że w badanym okresie doszło do zbliżenia krajów ASEAN pod względem poziomu rozwoju, jednak poziom tego zróżnicowania pozostawał wysoki.

Wieloaspektowość zróżnicowania gospodarek ASEAN i jego uwarunkowań oraz długoterminowość procesów konwergencji powodują, że dokładniejsza ocena zależności między zróżnicowaniem poziomu rozwoju a integracją krajów ASEAN wymaga dalszych badań.

Literatura

- ASEAN (2016). Pobrano z: <http://asean.org/asean/about-asean/overview/> (25.05.2016).
- Chowdhary, R., Jore, S., Thakur, R., Agrawal, K., Geete, V. (2011). Convergence of GDP per capita in ASEAN Countries. *Prestige International Journal of Management and Research*, Vol.4, No. 1.
- Das, R.U. (2009). Imperatives of Regional Economic Integration in Asia in the Context of Developmental Asymmetries: Some Policy Suggestions. *ADB Working Paper*, No. 172.
- Dąbkowski, A. (2015). *ASEAN Economic Community – AEC – oczekiwania i rzeczywistość*. Pobrano z: <http://www.polska-azja.pl/2015/12/01/a-dabkowski-asean-economic-community-aec-oczekiwania-i-rzeczywistosc/> (20.05.2016).

- Hill, H., Menon, J. (2010). ASEAN Economic Integration: Features, Fulfillments, Failures and the Future. *ADB Working Paper Series on Regional Economic Integration*, No. 69.
- Islam, N. (2003). What have we learnt from the convergence debate? *Journal of Economic Surveys*, No. 17 (3),
- Jayanthakumaran, K., Verma, R. (2008). International Trade and Regional Income Convergence: The ASEAN-5 Evidence. *ASEAN Economic Bulletin*, No. 2 (25).
- Karras, G. (1997). Economic Integration and Convergence: Lessons from Asia, Europe and Latin America. *Journal of Economic Integration*, No. 4 (12).
- Markowska-Przybyła, U. (2011). Integracja a konwergencja realna. Konwergencja regionalna w Polsce według klasycznych i alternatywnych metod badań. *Ekonomia*, nr 4(16).
- McKinsey Global Institute (MGI) (2014). *Southeast Asia at the Crossroads: Three Paths to Prosperity*. Pobrano z: www.mckinsey.com/mgi (20.0.2016).
- Menon, J. (2012). Narrowing the Development Divide in ASEAN: The Role of Policy. *ADB Working Paper Series on Regional Economic Integration*, No. 100.
- OECD (2014). *Economic Outlook for Southeast Asia, China and India 2014: Beyond the Middle-Income Trap*. Pobrano z: <http://dx.doi.org/10.1787/saeo-2014-en> (30.05.2016).
- Pietrasiak, M. (2008). ASEAN-6 I ASEAN-4: Problemy na drodze do integracji regionu Azji Południowo-Wschodniej. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, nr 13.
- World Bank (2016b). Pobrano z: <http://www.doingbusiness.org/rankings> (25.05.2016).
- World Bank (2016a). Pobrano z: <http://databank.worldbank.org/data/home.aspx> (25.05.2016).
- UNCTAD (2016). Pobrano z: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/bop/2008/08-17.pdf> (25.05.2016).

ECONOMIC DIVERSIFICATION OF ASEAN COUNTRIES: CONVERGENCE OR POLARIZATION?

Abstract

The aim of this article is to assess the level of economic diversification of ASEAN countries in the period 2000–2014. To determine the level of diversification of the concerned economies, the method of statistical analysis in the form of classic measures of variability of selected macroeconomic indicators has been conducted. The study shows that despite high growth in the least developed countries of Southeast Asia and acceleration of integration,

economic diversification of ASEAN countries remained at a high level throughout the whole period 2000–2014.

Keywords: ASEAN, integration, economic development, convergence

Kody JEL: F53, F15, O11, O57